

Fecr Yayınları: 333

Cihad
Nedir Ne Degildir?

Proje Editörü
Prof. Dr. Adnan Demircan

Bilim Dalı Editörleri
Prof. Dr. Adnan Demircan | Prof. Dr. Ahmet Keleş
Prof. Dr. Mahmut Çınar | Prof. Dr. Yaşar Düzenli

Yazarlar
Prof. Dr. Mustafa Öztürk | Doç. Dr. Bayram Kanarya
Prof. Dr. Hamdi Gündoğar | Prof. Dr. Halit Çalış

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.
(Sertifika No: 13178)

Kapak ve Mizanpaj
FCR

Baskı ve Cilt
Şafak Matbaacılık
İvedik O.S.B. Matbaacılar Sitesi 1515. Sk. No: 53
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0312. 229 57 84
(Sertifika No: 16104)

1. Baskı: Aralık 2019

ISBN
978-605-7570-75-8

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mh. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0 312) 310 08 60 - Fax: (0 312) 311 47 89
web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

MUSTAFA ÖZTÜRK
BAYRAM KANARYA
HAMDİ GÜNDOĞAR
HALİT ÇALIŞ

CIHAD
nedir?
ne değildir?

Mustafa ÖZTÜRK

1965 yılında Giresun'da (Keşap/Kaşaltı) doğdu. 1987'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. On yılı aşkın bir süre öğretmen olarak görev yaptı. 1998'de Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tefsir yüksek lisansını, 2002'de yine aynı enstitüde doktorasını tamamladı. 2003 yılında Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'nda yardımcı doçent olarak göreve başladı. 2005'de doçent, 2011'de profesör oldu. 2017'de Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı'na geçti. Halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görevini sürdürmektedir.

Bayram KANARYA

1979 yılında Bitlis-Güroymak'ta doğdu. Ortaokul ve lise tahsilini Bitlis'te tamamladı (1996). 2001 yılında Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Diyanet İşleri Başkanlığı'nda çeşitli kademelerde görev yaptı (2003-2012). 2011 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Anabilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2016 yılında doktorasını tamamladı. 2019 yılında doçent oldu. Halen Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Hamdi GÜNDOĞAR

1958 yılında Adıyaman/Çelikhan'da doğdu. 1977 yılında Malatya İmam-Hatip Lisesi'nden mezun oldu. 1982 yılında Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde lisans öğrenimini; 1998 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını; 2003 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde de doktorasını tamamladı. 2009 yılında Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalı'na yardımcı doçent olarak atandı. 2012 yılında doçent oldu. 2016 yılında Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'ne öğretim üyesi olarak atandı. 2017 yılında profesör oldu. Halen Adıyaman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde Kelam ve İslam Mezhepleri Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Halit ÇALIŞ

1973 yılında Ordu/Ulubey'de doğdu. 1988'de Ordu İmam Hatip Lisesi'nden, 1993 yılında da Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. Aynı yıl Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuk Anabilim Dalı'nda araştırma görevlisi olarak akademik hayata başladı, 1997'de mezun olduğu Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne döndü. 2001'de doktor, 2005'te doçent, 2011'de profesör oldu. 1997-2010 yılları arasında Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim elemanı olarak çalıştı. 2013-2016 yılları arasında Karanmanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Kurucu Dekanlığı görevini yürüttü. Halen Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslam Hukuku Anabilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

Sunuş

İslam tarihi, sosyal, siyasi, iktisadi, hukuki ve kültürel birçok farklı boyutuyla birlikte aynı zamanda canlı bir ilmî serüvenin de tarihidir. Müslümanların ilim yürüyüşleri, Hz. Peygamber (s) döneminden başlayarak Kur'an etrafında başlamış, sonraki dönemlerde sahip oldukları birikim ve kazanımlarına göre farklı alan ve disiplinler ortaya çıkmıştır.

Klasik dönemde, ilim insanlarından temel dinî alanlarda belirli bir düzeyde yetkinlik bekleniyordu. Buna rağmen erken dönemden itibaren, âlimlerin daha yoğun ilgi gösterdikleri ve çalışmalarını buna göre şekillendirdikleri alanlar ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler ise birden çok alanda çalışmalar yapmış ve bu yönleriyle bilinmişlerdir. Elbette bir insanın her alanda yetkin olması mümkün değildir. Ancak öteden beri, âlim sıfatının hemen her konuda bilgi ve görüş sahibi olmayı gerektirdiği anlayış ve beklentisi bulunmaktadır.

Âlimlerin ilgi duydukları konularda savundukları görüşler arasında farklılıkların olması, insanın zihin dünyasının inşasındaki iç ve dış birçok etkene bağlı olduğu muhakkaktır. Farklılıklar, kişisel yaklaşımlardan kaynaklanabildiği gibi, âlimlerin yetiştiği ortamlar ya da aidiyetlerden beslenebilmiştir. Görüş ve yaklaşım farklılıklarını doğal görüp anlamaya çalışanlar olabildiği gibi, kendi inanış ve görüşünden başka görüşlere karşı daha az müsamahakâr olanlar da vardır. Ancak geçmişte İslam dünyasında görüş ayrılıkları sebebiyle ortaya çıkan polemik, tartışma ve hatta kavgalar, genellikle derin krizlere sebep olmamıştır.

İnsanın, farklılıklara arifane yaklaşımı muhafaza etmesi, hatta farklı düşüncelere sahip insanların kendilerini ifade etme haklarını kendi görüşünü ifade etme hakkı gibi değerli görmesi

önemlidir. Diğer taraftan ilmî hayatın, geçmişten geleceğe uzanan insanlık tarihi kadar eski bir yürüyüş olduğu da unutulmamalıdır. Bu yürüyüşte yokuşlar, zorluklar ve kolaylıklar olmuştur. İlimlerin tasnifi ve tanımlarla ilgili süreç de geçmişten geleceğe uzanmaktadır. Günümüzde yaşadığımız tecrübe, ilmî disiplinler arasında duvarlar örüldüğünü göstermektedir. Bunun farkında olan ilim insanlarının, bu sorunu aşma yönünde çaba göstermeleri önemlidir. Zira -ne kadar bağımsız hareket etmeye çalışsalar da- ilmî disiplinlerin ortak zeminlerinin olduğu bir vakıdır. Bu da kaçınılmaz olarak tedahüllere yol açmaktadır.

“Nedir Ne Değildir?” projesi çerçevesinde telif edilen elinizdeki kitapta, günümüzde sık sık tartışılan konular üzerinden ilmî disiplinlerin birbirleriyle ilişkileri, ayrıldıkları noktalar ve yöntem farklılıklarını göstermeye çalıştık. Aynı konuda, tefsir, hadis ve kelam olmak üzere üçü sabit, biri ise ele alınan konuya göre değişken olmak üzere dört ilim dalından dört uzmanın konuyu ele almalarını ortaya koymalarını istedik.

Bizi bu projeyi gerçekleştirmeye teşvik eden etkenlerden biri, son dönemlerde dinî konularda yapılan tartışmaların düzeyinin oldukça düşmüş olduğunu gözlemlememizdir. Nitekim dinî tartışmalara yetkin olan ya da olmayan herkes katılabilmekte, hatta çoğu zaman konuşması gerekenlere söz verilmemektedir. Bu proje ile bilim insanlarının, görüşlerini polemik ortamı olmadan sükûnetle anlatmalarına zemin oluşturmaya çalıştık.

Sonuç olarak, dinî konuların birçoğunda mutlak yargılarda bulunmak ve son sözü söylemek mümkün değildir. Herkes eteğindeki ortaya dökerek, okuyanlar ise bunları kritik edecektir. Doğru olanı budur. Geçmişte örneklerini gördüğümüz, ancak uzun süredir kaybettiğimiz, -ilim tarihindeki önemli gelişmeleri ortaya çıkaran- dinleme, anlama, yorumlama ve -gerekirse- karşı görüş inşa etme tavrını meşru bir hak olarak gören damarı tekrar ihya etmemiz zorunludur. Birbirimizi dinlemeye, birbirimize konuşma hakkı tanımaya çok ihtiyacımız olduğu ortadadır. Bunu, başkalarının dayatmasıyla değil, içimizden gelen insanın sesini gereği olarak yapmalıyız. Yüce Allah'ın bize kul olarak ta-

ındığı hakkı, beşer olarak birbirimize çok görmememiz gerekir. Tarih boyunca bunun aksine davranan insanlar bulunmuşlarsa da bunların hayırla yâd edilmedikleri muhakkaktır.

Proje, Müslüman bilim insanlarının, birbirlerini dışlamadan, ötekileştirmeden ve tekfir etmeden görüşlerini ortaya koyabilmelerinin imkânsız olmadığını bir kez daha göstermiştir. Okuyucu, bilim insanlarının birikim ve yaklaşımlarına dayanan görüşlerden dilediğini seçmekte özgürdür. Dilerse farklı görüşlerin kendince kabul edilebilir taraflarını alarak başka bir sentezle yeni bir yol da açabilir.

Projenin bize gösterdiği önemli bir gerçek de ilim insanlarının aynı ya da benzer nassları kullanarak farklı sonuçlara ulaşabildikleridir. Nassların aynı olması, görüşlerin aynı olması sonucunu doğurmayabiliyor. Bu da yorum ve içtihad imkânından doğuyor. Nass tek olsa da onu yorumlayan insanlar farklıdır. Rivayetleri esas aldığımızda kaynak çeşitliliği de kaçınılmazdır. Ancak burada da öznel yorum devreye girmektedir. Bu ve benzeri etkenlerden dolayı görüşler arasında farklılıklar olması anlaşılabilir.

Projenin bize bir kez daha hatırlattığı üzere tefsir, hadis, kelam, fıkıh ve dinî ilimler, hatta başka disiplinler, birbirlerinden bağımsız değildirler. Bu durum, hem bilim dalları arasındaki tedahülleri hem de uzaklaşmanın doğurduğu mahzurları dikkate alarak bilimsel tasniflerde yeni denemeler yapılmasını gerekli kılmaktadır.

“Nedir Ne Değildir” üst başlığı ile ele aldığımız cihad, evrim, hilafet, kabir hayatı, kader, mucize, İsa'nın dönüşü ve mehdilik, şefaet, şeriat ve tarihsellik konularında kaleme alınan bölümlerin yazarları belirlenirken, özellikle belirli bir görüşü savunanlar öne çıkarılmış değildir. Kitaplar okunduğunda tercihin ideolojik değil bilimsel yetkinlikle ilgili olduğu görülecektir. Elbette ülkemizde ele alınan konularda yazabilecek birçok ilim insanımız vardır. Burada tercih edilen isimlerin hiçbiri alternatifsiz değildir. Ancak sınırlı sayıda ilim insanının katkısıyla ortaya çıkan bu projede bazı isimleri tercih etmek kaçınılmaz olmuştur. Böylece projenin hedefleri doğrultusunda dört alan editörü, birbirlerinden bağım-

sız olarak yazarlarını belirlemiş; proje yürütücüsü, yazarların isimlerini belirlemede alan editörlerinin nihai kararlarına müdahalede bulunmamıştır.

Tefsir, hadis, kelim ve diğer alanlarla ilgili dört alan editörünün yanı sıra proje editörünün de okuduğu, farklı ilim insanları tarafından kaleme alınan yazıların ilmî sorumluluğunun yazarlara ait olduğu açıktır. Hem proje yürütücüsünün hem editörlerin hem yayınevinin hem de aynı projede yer alan diğer yazarların, herhangi bir yazıda yer alan bir görüşten ya da bilimsel yaklaşımdan sorumlu olmadığı gibi, bunu paylaşma veya karşı olma hakkı vardır. Görüş ve yorumların, yazarların ilmî ve kişisel tercihlerini ifade ettiğini burada bir kez daha vurgulamayı gerekli görüyoruz.

Projemize katkıda bulunan başta alan editörlerimiz Prof. Dr. Ahmet Keleş, Prof. Dr. Mahmut Çınar ve Prof. Dr. Yaşar Düzenli olmak üzere yazarlarımıza teşekkürlerimi arz ediyorum. Telif edilen on kitabı yayımlayarak projemizi destekleyen Fecr Yayınları ailesi ve kitapların tamamını okuyarak redaksiyonunu yapan değerli Rufe Tiryaki ayrı bir teşekkürü hak etmektedir.

Çalışmamızın, ülkemiz insanının zihnin dünyasının inşası, dinî hayatı ve ilmî çalışmalara müspet katkı sağlaması temennisiyle...

Adnan DEMİRCAN
Proje Yürütücüsü

İÇİNDEKİLER

I. Kur'an Açısından Cihad Nedir Ne Değildir?	11
Giriş	13
A. Kur'an Açısından Cihad Nedir?	15
1. Cihad Kelimesinin Anlam Çerçevesi	15
2. "Cihad"ın Mekki ve Medeni Surelerdeki Anlam İçerikleri	21
B. Kur'an Açısından Cihad Ne Değildir?	29
Sonuç	53
II. Hadislerde Cihad Nedir Ne Değildir?	59
Giriş	61
A. Kavramsal Çerçeve	63
B. Hadislerde Cihad Nedir?	66
1. Cihadın Bireysel Mücadele Boyutu	66
2. Cihadın Toplumsal Mücadele Boyutu	76
C. Hadislerde Cihad Ne Değildir?	83
1. Cihad Rivayetlerinin Anlaşılması Sorunu	83
2. Hz. Peygamber'in Savaşı Değil Barışı Esas Alması	88
3. Cihadda Sünnetullah'a Riayet Etmek	91
4. Cihad ve Merhamet	92
5. Cihadın Anlam Alanının Daralması	93
Sonuç	96
III. İslam Düşüncesinde Cihad Nedir Ne Değildir?	99
Giriş	101
A. İslam Düşüncesinde Cihad Nedir?	102
1. İslam Düşüncesinde Cihadın Meşruiyeti	109
2. Emr-i bi'l Ma'ruf Nehy-i ani'l-Münker ve Cihad	115
3. İla-yı Kelimetullah, Fetihler ve Cihad	118
4. Cihadın Savaş Boyutunu Zorunlu Kılan Gerekçeler	120
B. İslam Düşüncesinde Cihad Ne Değildir?	130
Sonuç	133

IV. İslam Hukukunda Cihad Nedir Ne Değildir?	135
A. İslam Hukukunda Cihad Nedir?	139
1. Tanımı.....	139
2. Sebebi.....	140
3. Amacı.....	149
4. Cihad Yükümlülüęü	151
5. Hkm	152
6. Cihad İlanı	153
7. Cihad Sresinde Uyulması Gereken Kurallar/Hükümler ...	154
B. İslam Hukukunda Cihad Ne Değildir?	156
Sonuç	161
Bibliyografya	163
I. Kur'an Açısından Cihad Nedir Ne Değildir?.....	163
II. Hadislerde Cihad Nedir Ne Değildir?.....	168
III. İslam Düşüncesinde Cihad Nedir Ne Değildir?	170
IV. İslam Hukukunda Cihad Nedir Ne Değildir?	171
Dizin.....	173